

Inderøy Kommune 1994

Foto: Albert Collett

Bevaring av salamanderlokaliteter i Inderøy kommune

Et samarbeidsprosjekt mellom kommunal forvaltning, skole
og grunneiere

Anne Mette Hope

Forord

Biologisk mangfold - mangfoldet av arvemateriale, arter og økosystemer.

Biologisk mangfold - et prioritert arbeidsområde for det globale miljøvernarbeidet.

Biologisk mangfold - for mange et diffust begrep uten konkret innhold.

Med salamanderprosjektet i Inderøy har vi ønsket å konkretisere begrepet biologisk mangfold. Målet er å ivareta vårt eget livsgrunnlag. For å nå målet, må vi greie å formidle sammenhengen mellom de store, globale miljøutfordringene og de nære omgivelsene vi som innbyggere i en vanlig norsk kommune lever i.

I arbeidet med bevaring og skjøtsel av leveområder for den lille salamanderen i Inderøy, har vi hatt mange gode medarbeidere. Undervisningspersonalet og elevene ved skolene som har deltatt har vært ei flott gruppe å arbeide sammen med; entusiastiske og med en sporty holdning til vær og vind. Dag Dolmen ved Vitenskapsmuseet i Trondheim er en alltid imøtekommende og inspirerende fagmann. Grunneierne har tatt godt imot oss, og vist stor velvilje og forståelse for arbeidet. "Inderøyningen", ved redaktør Collett, har med en særdeles aktiv journalistikk bidratt med å fortelle innbyggerne hva vi har drevet på med. Han har også tatt bildene som er med i rapporten. Og bak det hele har Anne Mette Hope dratt i tråder, planlagt, organisert, kommet med ideer, skrevet og ringt, alltid med godt humør og stor ro. Den perfekte prosjektleder.

En stor takk til dere alle!

Prosjektet er finansiert ved hjelp av tilskudd fra Viltfondet. Inderøy kommune har stilt et ledig månedsverk fra miljøvernkonsulentstillingen til disposisjon. Miljøvernavdelinga hos fylkesmannen i Nord-Trøndelag har holdt Anne Mette med kontor. Takk også for det!

Sakshaug, 19. desember 1994
På vegne av Inderøy kommune

Maia Vardenær, e.f.
miljøvernkonsulent

Innledning

Hvorfor salamander?

Inderøy kommune har et variert kulturlandskap som danner leveområder for en rekke dyr og planter. Av disse er mange arter relativt vanlige, og står ikke i noen umiddelbar fare for å forsvinne.

Liten salamander er en av 279 norske arter som er klassifisert som sårbar. Hvis negative faktorer fortsetter å påvirke dem, kan de gå over i gruppen direkte truede arter.

Imidlertid er det en spesiell art som faktisk står oppført på vår nasjonale "røde liste" over truede og sårbare arter, nemlig liten salamander (*Triturus vulgaris*). Salamanderen er en del av det biologiske mangfoldet som vi er forpliktet til å ivareta, men arten trues av en rekke faktorer som er knyttet til menneskelig aktivitet. I tillegg er vi bare i startfasen når det gjelder å kartlegge utbredelsen av amfibier og reptiler. Pr. idag er kunnskapen om disse sårbare dyras utbredelse dårlig.

Vitenskapsmuseet i Trondheim, ved Dag Dolmen, hadde etter en henvendelse fra Inderøy kommune allerede gjennomført et kartleggingsarbeid for amfibier i kommunen. Tida var derfor inne til å begynne med konkrete bevaringstiltak.

Litt salamander-biologi

Salamanderen tilhører gruppen amfibier, og tilbringer deler av sin livssyklus i vann. Eggene legges i vann og klekkes om våren/forsommeren. Gjennom sommeren lever og vokser larvene i dammen, inntil de gjennomgår en metamorfose på høstparten (der de bl.a. kvitter seg med gjellene) og kryper på land for å overvintre. Voksne salamandere tilbringer mye av våren og sommeren i dammen, inntil de går på land i juni-juli. Også disse overvintre på land.

Utseendet til salamanderen er et kapittel for seg. I tillegg til å minne litt om forhistoriske øgler, blir særlig hannene flotte i parings-sesongen. Buken blir sterkt rødgul med store, mørke flekker, og den får en sammenhengende, bølget ryggkam.

I dammen lever salamanderen av forskjellige smådyr som insekter, krepsdyr og mark. I Norge er det funnet salamander så langt nord som til Namsskogan i Nord-Trøndelag, i tillegg til en isolert bestand i Vefsn i Nordland. Salamanderen kan bli opptil 20 år gammel i fangenskap, men blir 6-7 år i naturen.

Trusler mot salamanderbestandene

Det er stort sett menneskelige aktiviteter som fører til at salamanderbestander står i fare for å forsvinne. De viktigste truslene er:

- Drenering og gjenfylling av yngledammer
- Utsetting av fisk
- Forurensning i form av 1) næringssalter som fører til forråtnelse og gjengroing eller 2) sur nedbør

Hva kunne kommunen gjøre?

Det forelå allerede en rapport om status for amfibier i Inderøy kommune. Denne ga et godt grunnlag for planlegging av det videre arbeidet med å ta vare på salamanderbestander i kommunen.

Fra kommunens side ble det arbeidet ut fra følgende målsetninger:

- 1) Det skulle settes i gang konkrete tiltak for å ivareta/restaurere lokaliteter.
Målet var å restaurere minst 10 lokaliteter.
- 2) Grunneiere skulle trekkes med
- 3) Grunnskolen skulle engasjeres i prosjektet som en del av miljøundervisningen
Tanken var at hver skole skulle ha sin dam.

Økonomi

Sommeren 1993 ble det gjennomført en registreringsrunde med tanke på amfibier i Inderøy kommune. Denne undersøkelsen ble utført av Vitenskapsmuseet i Trondheim på oppdrag fra Inderøy kommune.

Høsten 1993 ble det søkt om i overkant av 80 000 kr fra viltfondet (via Fylkesmannen) til igangsetting av prosjektet. Det ble fra Fylkesmannens side bevilget kr. 20 000.

Salamandere er amfibier, og tilhører en dyregruppe som kalles halepadder.

På grunn av at miljøvernkonsulenten gikk ned i 80 % stilling høsten 1994, lot det seg gjøre å frigjøre midler tilsvarende 1 månedsverk. En biolog (Anne Mette Hope) kunne dermed engasjeres i prosjektet i 2 måneder, samtidig som det sto igjen noen midler til andre utgifter.

Avgrensning av prosjektet

Med midlene som sto til rådighet, ble det besluttet å prioritere restaurering av endel utvalgte dammer, samtidig som det skulle arbeides med å trekke grunnskolene inn i dette arbeidet. Tanken var at hver skole skulle ha "sin" dam. Under dette arbeidet var det selvsagt også nødvendig og naturlig å opprette kontakt med grunneierne.

Fremgangsmåte

Valg av dammer/lokaliteter

Med utgangspunkt i rapporten fra Vitenskapsmuseet ble det foretatt befaringer ved et utvalg av dammene. Dammene ble valgt ut fra 1) behov for restaurering og 2) nærhet til skole.

På stedet ble dammen også vurdert i forhold til hvor tilgjengelig området var for elever i ulike aldersgrupper. En dam ble f.eks. nedprioritert på grunn av mye hengemyr og gjørme langs kantene og rike forekomster av den meget giftige planten selsnepe.

Et viktig kriterium var også overkommelighet, dvs. at det skulle la seg gjøre å se resultater relativt fort. Dette mente vi var viktig ut fra motivasjonshensyn.

Sist, men ikke minst, var vi også avhengige av velvilje fra grunneierens side. Grunneierne ble forespurt om de kunne tenke seg å la barneskolen i nærheten kjøre et undervisningsopplegg der de brukte dammen som ramme rundt det hele. Dette kunne innebære enkle inngrep i og rundt dammen, etablering av en bål plass og endel ferdsel til og fra. Fra grunneiernes side viste ikke dette seg som noe problem. Kontakten med grunneierne var i det hele tatt en positiv opplevelse.

Forarbeid i forhold til skolene

Den forberedende kontakten med skolene fant sted i løpet av vårsemesteret, slik at skoleklassene kunne ta fatt på arbeidet om høsten.

Rektormøte

Første kontakt med skolene ble tatt i forbindelse med et møte for rektorene på barneskolene og styrerne i barnehagene i kommunen. På dette møtet holdt kommunen ved miljøvernkonsulenten og den engasjerte biologen en orientering om temaet biologisk mangfold generelt og salamandere spesielt. Tanken om et skoleopplegg omkring bevaring av salamander-lokaliteter ble presentert.

Rektorene påtok seg deretter å legge dette fram for lærerne, som skulle gi tilbakemelding til kommunen.

Møte med lærerne

Lærerne som meldte sin interesse for prosjektet, ble innkalt til et informasjonsmøte. Målet med dette møtet var at lærerne skulle få et grunnlag for å starte opp prosjektet neste høst. Det var viktig å få holdt dette møtet i vårsemesteret slik at prosjektet kunne innarbeides i planene for høstsemesteret.

Mye av det som ble tatt opp på rektormøtet ble gjentatt her, men dratt ned på et mer konkret nivå. Det ble vist lysbilder fra de ulike dammene, og grovskissert hva som kunne utføres av tiltak der.

Lærerne fikk utdelt hver sin "salamanderperm" med fagstoff og plass til annet i forbindelse med prosjektet. Det ble også delt ut et forslag til undervisningsopplegg basert på en semesteroppgave fra 1/2-årig praktisk-pedagogisk studium ved Universitetet i Trondheim.

Annet forarbeid

*"Verdensrekorden"
for liten salamander er
på 109 mm. Den ble
funnet ved Strinda,
Trondheim.*

Det var aktuelt å rydde vegetasjon både i og omkring noen av dammene. Med tanke på å få fastslått om det var noen sjeldne eller sårbare planter i området, ble det gjennomført en befaring med en botaniker. Ved en av dammene ble det funnet trollhegg og stautpiggknopp som regnes som mindre vanlige arter. Arbeidet ved dammen ble derfor lagt opp slik at disse plantene skulle spares.

Deltakerne og de ulike lokalitetene

Av kommunens 5 barneskoler meldte 4 interesse for prosjektet. Noen skoler deltok med flere klasser, andre med en. Klassetrinnene strakte seg fra 1.-6. klasse. Ingen av barnehagene meldte interesse. Tidlig på høsten ble det foretatt en ny befaring for å fastsette hvilke konkrete tiltak som skulle anbefales for de ulike dammene. Etter dette ble det sendt ut et brev til alle skolene som deltok. Dette brevet inneholdt en mer detaljert beskrivelse av lokaliteten og hva som kunne gjøres der (se nedenfor).

Røra skole/Gavlstjønnå:

Skolen deltok med tre skoleklasser, 1., 2. og 4. klassetrinn. Lærerne som deltok var Mona Gjermstad, Torfinn Løseth og Finn Sakshaug.

Gavlstjønnå ligger omlag 1 km fra skolen, dvs. i gåavstand. Grunneier er Ivar Kallset. Dammen er ca. 10 x 30 m og har en salamanderbestand idag. Når det gjelder beskrivelse av lokaliteten og de aktuelle tiltakene for dammen, refereres det fra brev til skolen 23.09.94:

"Gavlstjønnå er en dam som ligger inne i tett vegetasjon og som er i ferd med å gro igjen. Det ligger et tjukt lag med gjørme i botn. Oppgavene her vil gå på rydding av vegetasjon rundt dammen, fjerning av noe kantvegetasjon og opprensning av gjørme.

Når det gjelder vegetasjonen rundt dammen bør det ryddes så det er framkommelig, også med tanke på seinere turer dit. Det bør også tynnes kraftig i sørenden slik at mer sol kommer til.

Kantvegetasjonen bør det fjernes ca 1,5 m av fra midten av dammen slik at det står igjen noe (ca. 1/2 m) langs kantene. Til dette arbeidet hadde det vært best å bruke en gummibåt. Hvis ikke skolen eller elevene har tilgang på gummibåt, har miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen mulighet til å låne ut en til dette formålet.

Av utstyr vil dere trenge sager, kniver, økser, spader, river og greip. Dere kommer sikkert på annet utstyr i tillegg."

Sandvollan skole/Venåstjønna

Sandvollan skole deltok med 2 klasser, 2. og 6. klassetrinn. Lærerne som deltok var Narve Berg og Kirsten Vist.

Venåstjønna er et myrtjern noen hundre meter i diameter. Tjernet er i gangavstand fra skolen, og har vært mye brukt i undervisningssammenheng. Grunneiere er Kjell og Signe Roel og Magnar Verstad. Fra brevet til skolene:

"Sandvollan skole er igrunnen godt kjent med området, og kjenner til problemene for salamanderbestanden. Tjernet har hatt en salamanderbestand som har vært/er truet pga. fiskeutsettinger. Skolen bruker området mye, og har begynt en forsiktig tilrettelegging for å lette framkommeligheten på myra. Skolen har allerede gravd opp en mindre dam i øvre ende av tjernet. Denne dammen kan gjerne utvides i størrelse. I tillegg kan det gjerne graves opp flere dammer rundt denne. Det spiller antakelig ikke noen rolle om disse ligger på samme side eller på den andre siden av innløpsbekken. Det vil bli undersøkt fra vår side mulighetene for å leie inn en maskingraver i tillegg.

Dere vil trenge stikkspader, spader og greip. Ellers har dere jo erfaringene fra forrige gang dere grov."

Sakshaug skole/Froskhølet

Sakshaug skole deltok med en 4. klasse. Klasseforstander var Skjoldvor Gullbrekken.

For Sakshaug skole ble også en gjengrodd dam ved Rødset vurdert, særlig med tanke på avstanden til skolen (gåavstand). Imidlertid var dette en dam som det er lenge siden det har vært salamander i, og den var svært egnet til oppgraving med maskingraver. Dette ble utført denne høsten, og skolen har nå et fint område å følge opp.

Når det gjaldt Froskhølet, var denne dammen mer interessant fordi det fortsatt kan være salamander i området, og den er mer egnet til manuelt arbeid. På grunn av avstanden til skolen og ønsket om å restaurere denne lokaliteten først, valgte kommunen å gå inn med økonomisk støtte til transport. Denne utgiften kom bare på kr. 100,-. Grunneier ved Froskhølet er Ragnar Nossun. Fra brev til skolene:

"Idag er Froskhølet bare en liten pytt, men det er vann der hele sommeren. Opprinnelig var det en større dam som har blitt drenert. Det har grodd mye igjen i det gamle damleiet.

Det som bør gjøres her, er å grave ut endel gjørme/mudder/jord både i dammen og der en ser dammen har vært tidligere. Videre kan massen dere graver opp brukes til å legge opp en

voll som demmer opp dammen igjen. Dere kan se "utløpet" som ble laget for å drenere dammen - det er her demningen skal ligge.

Det bør stå igjen le-vegetasjon, særlig mot nord. I sør bør det være åpent for innstråling. Grunneier Ragnar Nossun har begynt rydding av lauvskog i området, så det slipper dere. Imidlertid kan det hende det ligger endel kvist og kvas rundt dammen. Dere kan gjerne "pynte" opp litt så det blir fint der. Spør Nossun om han vil ha lagt kvisten noe spesielt sted.

Dere vil først og fremst få bruk for spader og greip."

Utøy skole/Dam på Hogstad

Utøy skole deltok med en skoleklasse (5.kl.). Lærer var Gunnar Sørslett.

Dammen på Hogstad ble registrert etter at prosjektet startet, men ble valgt ut fra den korte avstanden til skolen og et sterkt ønske fra skolens side om en dam innenfor gåavstand. Grunneiere er familien Slapgaard. Fra brevet til skolene:

"Området, som er et beiteområde nær noen bolighus, inneholder en sterkt gjengrodd dam og en dam på ca. 10x30m. I den siste dammen er det en salamanderbestand. Det er nabodammen som trenger restaurering, den er så å si helt gjengrodd med bare litt vann nedi graset midt på. Her må det rett og slett graves! Begynn der det er mest vann, og grav en så stor dam som dere rekker. Dybden bør være minst 1/2 m. Denne gravingen kan fortsettes ved en seinere anledning. Det er mye skog sør for denne dammen, men denne skogen består av såpass stor gran at det ikke egner seg for rydding fra elevenes side. Det kan diskuteres med grunneieren om de er interessert i bidra med å tynne ut litt.

Målet er å få en så stor dam at den ikke gror igjen med det første. Vi håper da at det vil vandre salamandere fra den andre dammen og hit, etterhvert som den blir mer attraktiv. Det er endel leire i den andre dammen som antakelig gjør at den nye dammen "deres" får bedre sikt m.m.

Dere vil først og fremst trenge spader, både stikkspader og vanlige spader. Kanskje trillebår?"

Fellesinformasjon til skolene

I brevet som gikk ut til skolene tidlig på høsten, ble det også tatt opp noen felles forhold, da særlig disse:

- Kontakt med grunneierne med tanke på ferdsel, bålbrenning og tiltak i og rundt dammen
- Kontakt med grunneierne for informasjon om hvordan dammen var tidligere.
- Dokumentasjon av forholdene i og rundt dammen før og etter tiltakene ble satt igang (f.eks. foto, video)

Lærernes forberedelser med klassene

Lærerne fikk utdelt en del fagstoff på det første møtet. Dette stoffet var for en stor del hentet fra oppslagsverk og fra artikler/publikasjoner fra Vitenskapsmuseet (se litteraturliste). Hver lærer la selv opp hvordan fagstoffet skulle gjennomgås med klassen.

Noen tok i bruk video (det finnes en video spesielt om salamander), andre brukte formingstimer til å lage salamandre. En førsteklasse hadde en liten salamander ("Sala", laget av læreren) som venn/maskot, denne ble brukt både som utgangspunkt for å snakke fag og i andre sammenhenger. Bl.a. var alle enige om at salamandre trengte ro, så når "Sala" var fremme måtte det være ro i klassen...

Inntrykket vi som arbeidet med prosjektet satt igjen med var at elevene hadde gode kunnskaper om salamandere og deres levemiljø da tiden var inne for de praktiske tiltakene.

Den første turen til dammen. (3. klasse, Røra skole)

Den praktiske gjennomføringen

I løpet av de første månedene ble det fastsatt datoer for "utedagene". Det var et ønske fra kommunens side å delta på flest mulig av disse dagene.

Røra skole/Gavlstjønna

De tre klassene fra Røra skole gjennomførte sine utedager i perioden 14.-21. oktober. Hver klasse brukte én dag (dvs. 3-4 t) ved dammen. Prosjektet spanderte pølser og brød til bålkosten. Dette var for å legge vekt på at vi også kunne kose oss på denne måten ved dammen.

Den tette vegetasjonen rundt Gavlstjønna gjorde at det først og fremst var behov for rydding for å gjøre området framkommelig. Elevene hadde tatt med seg sager og hagesakser, og i løpet av den første dagen (3. klasse) ble det ryddet mye vegetasjon på sorsida av dammen. Det ble også satt opp en presenning for rasting i tilfelle regn. Det vakte stor oppmerksomhet da en salamanderlarve ble funnet i dammen - artig å se den det hele dreide seg om! Lokalavisa "Inderøyningen" var med denne dagen, og arbeidsinnsatsen og forandringene rundt dammen ble behørlig dokumentert.

Det var tett vegetasjon rundt Gavlstjønna..

Neste gang var det 1.-klassingenes tur. Dagen startet med tett snødrev, men klassen lot seg ikke skremme av det, og fortsatte ryddingen der 3. klasse slapp. Endel foreldre/besteforeldre var også med denne dagen. Det ble tid til endel bålkos og leik ved siden av.

4. klasse gjennomførte sin dag til slutt. I løpet av perioden la det seg is på dammen, noe som gjorde det vanskelig å jobbe med å fjerne mudder. Noe lot seg likevel ta opp ved hjelp av river og greip. Imidlertid var det få som hadde med seg redskap av denne typen, så innsatsen ble begrenset av det. Det var fortsatt igjen nok vegetasjon å rydde, og i tillegg ble en del av trærne som allerede var felt, saget opp til et lite vedlager.

...men elevene gikk løs på krattet med friskt mot.

Resultatet etter disse dagene er at området er ryddet for den tette vegetasjonen som stengte for sollys og tilførte dammen store mengder organisk materiale. Det har blitt framkommelig rundt dammen, og det er ryddet en sti gjennom vegetasjonen inn til området. Det har ikke blitt fjernet så mye mudder og vannvegetasjon, men dette er ting som skolen forhåpentligvis vil kunne jobbe med neste høst.

Nå kan det komme inn lys fra sør!

Sakshaug skole/Froskhølet

4. klasse gjennomførte sin utedag 25.10.94. Elevene ble delt i grupper, og arbeidet vekselvis med å rydde rundt dammen og grave ut gjørme av selve dammen. Etterhvert fant vi ut at det var enkelt å tappe ut det lille vannet som var, slik at vi lettere kunne få opp gjørma. Gjørme og stein som ble tatt opp ble lagt opp i en voll for å demme opp dammen til det opprinnelige nivået.

Det ble en artig dag, med mye gjørme og stor innsats fra elever og lærere. Det ble også tid til bål og pølsesteiking, og litt lek. De fleste holdt seg imidlertid ved "gjørmehølet" for å grave mesteparten av tida. Noen elevene imponerte også med en sjøldikta salamandersang som ble framført med stor suksess.

Status for Froskhølet er altså at dammen har blitt demt opp til sin opprinnelige vannstand, og mye gjørme og vannplanter er fjernet. Nå gjenstår det bare å se om salamanderne finner veien hit til våren.

Sandvollan skole/Venåstjønna

Klassene ved Sandvollan skole (2. og 6. klasse) har hatt flere turer opp til Venåstjønna. Endel tid har blitt brukt til å legge til rette for ferdsel på torvmyra, slik at elevene kan komme til.

Det har blitt gravd opp enda en liten dam i tillegg til den forrige, slik at salamanderne nå har to "tilfluktsdammer" like ved Venåstjønna. Disse vil være viktige så lenge det er fisk igjen i Venåstjønna.

Utøy skole/Dam på Hogstad

5. klasse ved Utøy skole kom litt seint igang med den praktiske delen, og arbeidet ble for vanskelig å utføre manuelt p.g.a. tæle og is. Det ble derfor besluttet å grave ut denne dammen ved hjelp av maskingraver.

Klassen var med den dagen maskingraveren kom, og deltok aktivt i diskusjonen om hvor det var mest gunstig å grave. Det var spennende å se hvordan dammen tok form etterhvert. Også her ble det tid til bål og pølser.

Til våren fortsetter arbeidet, særlig med å jevne ut og pynte opp etter maskingraveren.

Feltutstyr

Det viste seg at flere av skolene manglet utstyr for feltundersøkelser. Det ble derfor besluttet å bruke gjenværende prosjektmidler til innkjøp av enkelt feltutstyr som vil komme til nytte allerede våren 1995. Det ble kjøpt inn materialer slik at skolene kunne lage sine egne håver (se vedlegg), og enkelt utstyr for måling av pH. Det ble også kjøpt inn bestemmelsesduker for identifisering av smådyr og planter i ferskvann.

Dammer utenom skoleprosjektet

En av dammene som ble beskrevet i rapporten fra Vitenskapsmuseet (klippedammen på Vikan) ble vurdert som såpass viktig å få restaurert at det ble satt av tid til dette utenom skoleprosjektene. I ettertid har det også kommet opplysninger om andre uregistrerte dammer, enten gjengrodde eller åpne. En av disse gjengrodde dammene har blitt gravd opp på nytt.

Klippedam på Vikan

Dette er en liten klippedam (2x5 m) som ligger noen meter opp fra sjøen i hagen til en hytte. Det har blitt funnet salamander der ved flere anledninger, sist våren 1994. Det har vært endel næringsrikt tilsig til dammen, og det var store mengder mudder og alger. Det var derfor behov for en skikkelig opprensning. Til dette trengtes ikke større innsats enn én dags arbeid.

Hytteieren ved denne dammen kunne fortelle at de en vår fant 17 salamandre inni noen sekker med torv! De hadde funnet seg en fin plass å overvintre. Da sønnen i huset holdt dem i hånda si, kviknet de til og la på svøm ut i dammen.

I slutten av oktober ble så dammen rensket opp. Greip og rive viste seg spesielt godt egnet, og mye mudder og alger/planter ble lagt opp langs kantene. En meget velvillig og interessert hytteeier tilbød seg å fjerne massene til våren. Det var viktig at massene fikk ligge en stund ved dammen, slik at eventuelle organismer kunne ta seg tilbake til dammen. I løpet av arbeidet ble det funnet 4-5 salamanderlarver, ca. 3 cm lange. Dette er sannsynligvis etternølere, og det er noe usikkert om de vil klare seg gjennom vinteren. Uansett viste funnet at salamanderne formerer seg i dammen.

Dam ved Røset, Sakshaug

I løpet av sommeren kom det tips fra grunneieren om en gjengrodd dam i nærheten av Røset ved Sakshaug. Den lokaliteten var interessant både på grunn av sin nærhet til skolen og som en mulig dam å forsøke å sette ut salamander i. Det ble derfor besluttet å grave opp denne dammen igjen.

På grunn av graden av gjengroing (nesten helt tørr sommerstid) var maskingraving det beste alternativet. En lokal maskineier ble leid inn til å gjøre jobben. I løpet av én dag lå dammen der i sin opprinnelige størrelse og 0,5-1 m dyp. Massene ble plassert langs kantene og planert ut. Med tida (og skolen?) til hjelp vil det etterhvert utvikles et normalt økosystem i dammen, og salamander kan settes ut. Kostnadene ved gravingen kom på kr. 2 400,-.

Dam ved Hustad

Dammen ligger nedenfor et skrånende jorde, og var inntil sommeren 1994 skjult av tett vegetasjon. Denne vegetasjonen har for en stor del blitt fjernet i forbindelse med en trasé for en kommende kraftlinje. Hogsten omkring dammen vil virke gunstig inn på mengden organisk materiale som tilføres. Sommeren 1994 var det mye vannplanter (særlig andemat) i dammen. Det er sannsynlig at det tilføres endel næringssalter gjennom jordbruket som drives i nærheten.

Det er ikke foretatt noen registreringer i dammen med hensyn til en eventuell salamanderbestand, men miljøvernkonsulenten har vært i kontakt med grunneieren (Arnstein Daling) med tanke på å sikre dammen mot ødeleggelse i form av f.eks. drenering.

Oppsummering

Kommunens vurderinger

Arbeidet med å dra igang skoleprosjekt med bevaring av salamanderbestander som mål, har så langt vært vellykket. Det er etablert kontakt med interesserte lærere, det er lagt et faglig grunnlag hos elever og lærere på skolene, og de involverte har kommet igang med det praktiske arbeidet. Fire av kommunens fem barneskoler jobber nå med dammer i nærheten av skoleområdene. I tillegg er to andre dammer restaurert.

Sju skoleklasser, nesten 150 elever, har hittil vært involvert i arbeidet med bevaring av salamanderbestander. Kunnskapen disse tar med hjem vil føre til at en sårbar, men for mange temmelig ukjent art og dens levemiljø blir kjent for langt flere. Dette vil igjen kunne øke interessen for å ta vare på lokaliteter som har salamanderbestander. Det er også å håpe at flere lærere og skoleklasser kan trekkes med etterhvert, nå som grunnlaget er lagt.

Reaksjoner på avisoppslag og kontakt med grunneiere og lærere viser at det er stor interesse for emnet blant folk. Henvendelser fra publikum med tips om nye lokaliteter, velvilje fra grunneierhold og lærere som forteller at elever har tatt med foreldre og søsken for å se på dammene, tyder på interesse.

Samarbeidet med grunneierne har uten unntak vært en positiv opplevelse. Det viser seg at det er interesse for å bevare dammer i nærheten av gård/hus, og ingen hadde noe imot ferdsel og aktiviteter i skolesammenheng. Vi håper at skolene vil være bevisste på å fortsette det gode forholdet.

Lærernes vurderinger

Etter utedagene ble det avholdt et oppsummeringsmøte for lærerne som hadde deltatt. Det ble snakket løst og fast om erfaringene med prosjektet og videreføring. Dessverre hadde bare to av skolene anledning til å stille opp.

Sandvollan skole har i flere år vært engasjert i arbeid i og rundt Venåstjønnå. Denne høsten fungert både som en fortsettelse av dette arbeidet og en spesiell satsning på bevaring av salamanderbestanden.

For Røra skole ble høsten mer en begynnelse på å ta i bruk Gavlstjønnå i undervisnings-sammenheng, med vekt på bevaring av salamanderbestanden. Skolen har savnet en ferskvannslokalitet i nærområdet.

For Utøy og Sakshaug vil de nyetablerte dammene bli tatt i bruk som ekskursjonsområde, også her med spesiell vekt på salamanderbestandene.

Lærerne meldte om stor interesse, ikke bare blant elevene, men også hos foreldre og andre slektninger. Etter lærernes oppfatning har elevene skjønnet sammenhengen i det som har blitt

gjort, dvs. hva som har blitt gjort og hvorfor. Alle er innstilt på å fortsette til våren. Naturlig nok knytter det seg spenning til å besøke lokalitetene til våren, spesielt for å se om det finnes salamander og annet liv i dammen.

" - Er det sånn en salamanderlarve ser ut?"

Videreføring

Praktisk

Prosjektet med å engasjere skolene i arbeidet med å ivareta salamanderlokaliteter i Inderøy kommune avsluttes i 1994. Målsetningen er at skolene skal kunne fortsette på egenhånd. Imidlertid vil miljøvernkonsulenten i kommunen fortsatt være behjelpelig med råd og veiledning.

For de enkelte skolene vil det være viktig å holde tråden i det som hittil har blitt utført. Det vil bl.a. si:

Røra skole/Gavltjønna

- Fortsette arbeidet med å renske opp gjørme. Dette bør gjøres seinhøstes, alternativt tidlig om våren (antakelig mars-april) før dyre- og plantelivet begynner på den nye sesongen. Det bør vurderes om dammen kan tappes ut slik at det blir enklere å få ut gjørma.
- Det bør avgrenses et område på den ene sida av dammen der det ikke ferdes folk. Her vil vegetasjon og dyreliv få et "friområde".
- Registrere hva som finnes av liv i dammen, vannkvalitet
- Overvåke salamanderbestanden

Sandvollan skole/Venåstjønna

- Fortsette utfisking
- Overvåke salamanderbestanden, vannkvaliteten

Utøy skole/Dam ved Hogstad

- Rydde/jevne ut kantene der maskingraveren har lagt massene
- Registrere etablering av plante- og dyreliv
- Vurdere om og når det eventuelt er riktig å flytte over salamander fra nabodammen (i forhold til mengden planter og dyr i dammen). Søke fylkesmannen om tillatelse hvis det blir aktuelt med utsetting

Sakshaug skole/Froskhølet/Dam ved Røset

Froskhølet:

- Registrere etablering av plante- og dyreliv
- Finne ut om det er salamander igjen i området eller om det må flyttes noen dit

Dam ved Røset:

- Registrere etablering av plante- og dyreliv
- Planlegge av innføring av salamander i dammen. Vurdere når det er riktig å innføre salamander (i forhold til mengden planter og dyr i dammen). Søke tillatelse fra fylkesmannen.

Økonomisk

Det er ikke avsatt midler til videreføring av skolenes arbeid med bevaring av salamanderlokaliteter. Målet er som nevnt at skolene nå skal kunne fortsette på egen hånd.

Imidlertid vil det være mulig å søke midler til spesielle tiltak f. eks. fra statens viltfond eller gjennom kulturlandskapstilskudd. Miljøvernlederen i kommunen vil kunne være behjelpelig med dette.

Aktuell litteratur

- Brevig, F.K. og Hårstad, G.O. (red.) 1991: Sjeldne og sårbare arter og økosystemer i skog.
- Dolmen, D. 1989: Vatn og dammer. Hvorfor/hvordan bevare og forbedre dem. DN-rapport 1989-4:22-24
- Dolmen, D. 1991: Amfibier og krypdyr i skog; skogbrukets innvirkning på artsmangfoldet. s.38-40 i: Brevig og Hårstad 1991 (se ovenfor).
- Dolmen, D. 1992: Dammer i kulturlandskapet - makroinvertebrater, fisk og amfibier i 31 dammer i Østfold. NINA Forskn.rapp.20: 1-63
- Dolmen, D. 1993a: Forvaltning av flora og fauna: Amfibier (og reptiler). pp. 22-27 i: Lier-Hansen, S.; Søylen, P. og Parmann, s. (red.): Forvaltning av flora og fauna; NJFF's fagseminar 1992. Norges Jeger- og fiskerforbund, Rapport 1993-3:1-110.
- Dolmen, D. 1993b: Feltherpetologisk guide. UNIT Vitenskapsmuseet, Trondheim.
- Jonsson, B. og Semb-Johansson, A. 1992. Norges dyr, Fiskene 1. Krypdyr, amfibier, ferskvannsfisker. Cappelen, Oslo.
- Norges Dyr, bind 1 Fiskene 1993: Amfibier. Cappelen forlag
- Størkersen, Ø.R. 1992: Truede arter i Norge. Norwegian red list. DN-rapport 1992-6: 1-89.
- Vedum, T.V.: Norsk naturhåndbok Cappelen 1993

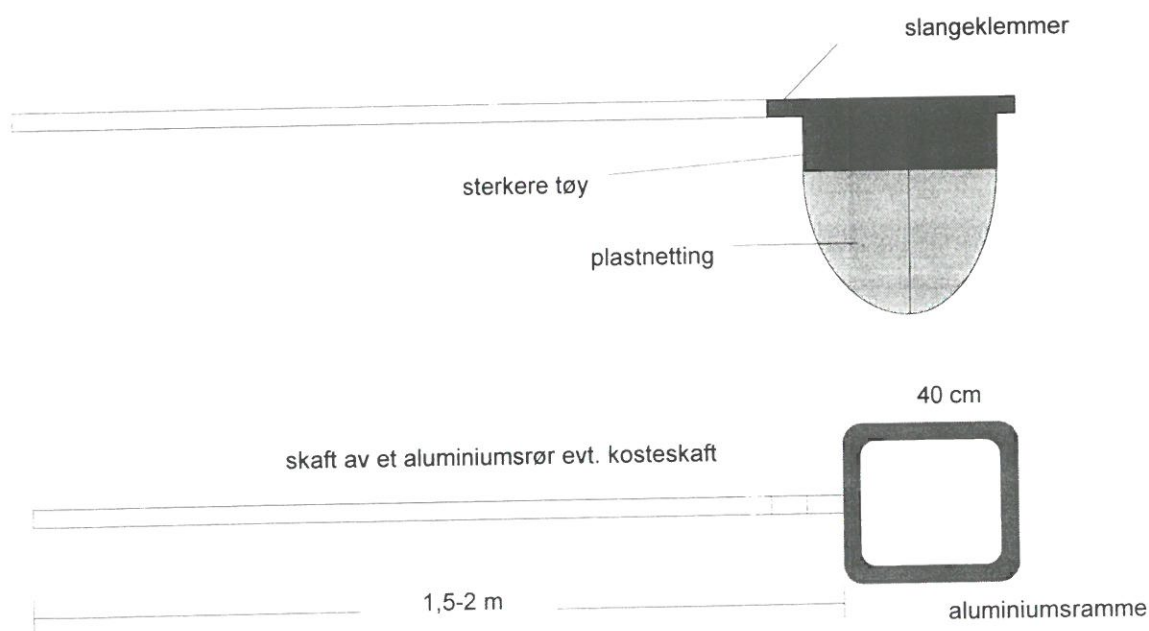
Å LAGE HÅV TIL UNDERSØKELSER AV LIVET I DAMMEN (Etter D. Dolmen, Vitenskapsmuseet i Trondheim)

Du trenger:

- Ramme:** Aluminiumsskinne. Lengde: 180 cm Bredde: 2-3 cm
- Pose:** Plastnetting eller gas. Maskevidde f. eks. 0,5 mm. Forsterkning av mer solid tøy øverst. Løpegang til aluminiumsramma.
- Skaft:** Helst aluminiumsrør, evt. kosterkaft. Diameter: ca. 2 cm. Lengde: 1,5-2 m.
- Feste for ramma:** 2 stk. slangeklemmer.

Posen kan festes mer solid til ramma med slangeklemmer eller popnagler f. eks.

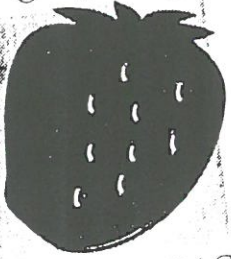
Kostnadene kommer på ca. 100 kr pr. håv.

Navn på dammen	Kartblad	UTM-koordinater
Dam på Vikan	1722 III	097 930
Dam ved Hogstad	1622 I	065 841
Dam ved Røset	1722 III	129 860
Froskhølet	1622 I	085 856
Gavlstjønna	1722 III	172 825
Venåstjønna	1722 III	122 936

"Inderøyningen" 16.04.94

M O D E N

HVER TORSDAG

Inde

Torsdag 16. juni 1994

FAST «FISK»

Kva gjer miljøvernkonsulent Maia Vardenær (t.v.) og biolog Anne Mette Hope i utmarka hos Svein Kjelaas på Utøy? Og kva er det alle tre observerer med så stor interesse?

SISTE SIDE

SALAMANDER I SIKTE!

Etter ein og ein halv dags iherdig jakt i inderøys dammar og tjern, ropte biolog Anne Mette Hope endeleg: - Var det salamander de ville sjå?

Og pressekorpsset storma til: Adresseavisens mannsterke tropp, (følg med i Uke-Adressa!) og heile lokaltavisas fast tilsette redaksjon.

Der var han, akkurat slik han skulle vere, sju centimeter lang, og så fin i kamouflasjedrakten at vi umogleg ville ha sett han på bar mark.

Da var pressa nøgd, men

Maia Vardenær fortsette jakta. På Vikan fann dei ein heil koloni seinare på dagen.

Jakta på den sjeldne amfibiearten er ledd i arbeidet for å verne det naturlege miljøet deira, ikkje minst gårdsdammane, som har minka sterkt i tal dei siste tiåra.

Skolane i kommunen er invitert til å vere med, og barona vil truleg bli salamanderens fremste forsvarar i åra som kjem. Her er det Maia Vardenær som held ein salamander for første gong.

Illustrasjon: Svein Kjelaas

sva Lørdag 13. august 1994

Forvaltning og skole, sammen om originalt prosjekt

lig syn, særlig utenom n, og det samme gjelder allig slag. Utover høsten, aren er både storlom, små gulneblom å se i fjor-

re kan fra tid til annen nes. Vanligst er horndyk- ekker flere steder i en også dvergdykker, og gråstrupedykker kan fra lukke opp som viintergjes-

far fuglen og tjelden, er det folk flest kjenner best av holder til i fjorden. Men det finnes mase, og det er ikke alltid forskjell på dem - særlig lene i sine brunspraglete ved fjorden hekker hette- mase, gråmase og svartbak, indsmase, polarmase og opptre som gjester. Til e hører også tyvjo, som ikke se i fjorden, og makreller-

kan også observeres mange minnt i vinterhalvåret. Når nene står på hender det også og alkefugler som lomvi og kan bli drevet inn i fjorden.

er er minken vanlig langs hele en gjør nok ikke så rent lite å ta egg og fugleunger, noe ikke er alene om. Rev, grevoter og røyskatt finnes også len, og alle disse forsyner seg ak av det matfattet som hek- ler har å tilby dem.

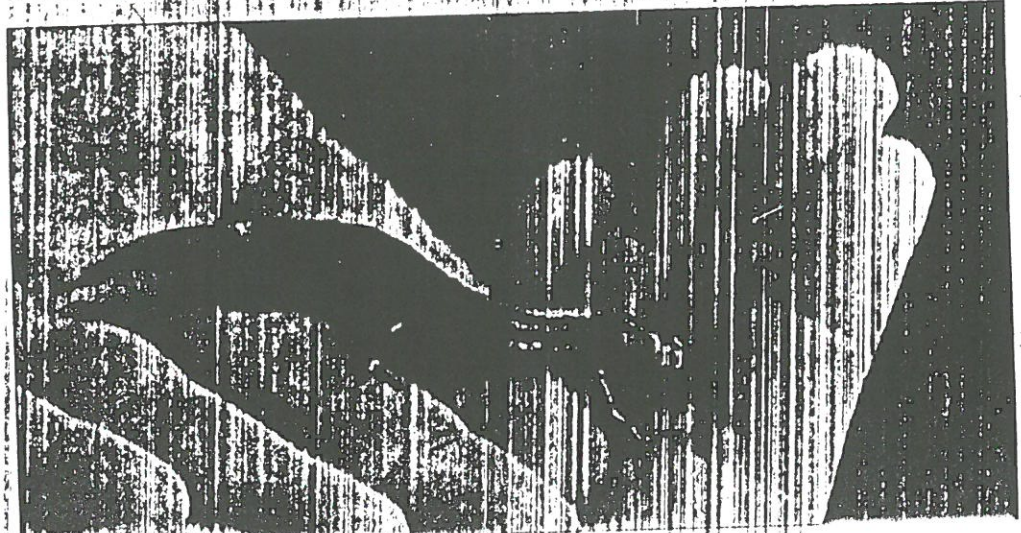
eksler imidlertid, og for å ut til at rev og grevling er J, mens bestandene av otter og fjorden nok ikke er så sto-

patte dyr som er vanlige i lthulandskapet ned mot fjor- en, i blyt og ekorn. Rådyret, nmer godt, har også erobret Yttervya utenfor Levanger, er en stor og fin bestand. I de ne av fjorden kan man også i ddene ned mot fjorden og på ark få se bjort.

patte dyr er det i grunnen ikke å se i Trondheimsfjorden, og er forekommer fra tid til et let samme gjelder steinkobbe- ne av våre to kystseilerter. e var også den vesle hvalarten anlig syn, men antallet niser i- synes å ha avtatt kraftig i de arene. Fra år tilbake, før krigen, er det observasjoner av også valarter inne i fjorden, men det k historie i dag.

Heggen er en tilmodig fisker som kan iakttas langs det meste av Trondheimsfjorden

Minikrokodillen er både søt og vakker.

Redning for en liten

Oden er helt nydelig! Kåia Varleener og Anne Mette Hopé roper høyrøkt. Et lite, krokodillignende dyr på syv-åtte centimeter kommer til syne blant gress og slam i samleho- ven. Den typisk lysrøde fargen og prikkene skimtes under buken. Jo, dette er en liten salamander (Tritus vulgaris).

Tekst: KNUT NORDMELAND
Foto: LEIF ARNE HOLME

STEDET er en liten skogs- dam på Utøy, og de ivri- ge kvinnene er henholds- vis miljøvernleder i Indersøy og konsulent ved miljøvernave- dlingen i Nord-Trøndelag. Salamander er nemlig satt på temakartet i et ganske så sjel- drent redningsprosjekt hvor miljøvernet i forvaltningen inviterer skolene til samar- beid for å redde en sårbar dyreart. Utbredelsen av denne mini krokodillen har gått sterkt tilbake de siste årene. Der hvor den finnes, er det også få igjen. Slik det ble dokumentert av Dag Dolinen fra Vitenskapsmuseet, som gjorde en grundig undersøkelse i Indersøy i fjor. Den ble startsignalet for salamanderprosjektet. Årsaken til tilbakegangen er utstrakt drenering av dammer og kumpmyr, samt

utsetting av fisk i tjern og vann. Fisken lever av det samme matfattet som salamandere, ved siden av at den også spiser arten. Ideen bak prosjektet er ønsket om å bevare det biologiske mangfoldet, som blir fattigere hvis salamandere og andre dyrearter forsvinner. Vi inviterte skolene og barnehagene til samarbeid og fikk respons fra de fire

Anne Mette Hope, Maia Varleener, Svein Kjelaas og Sara Oden kikker etter salamandere, men de er ikke mange og de er vanskelige å få øye på i damvatnet.

skolene Utøy, Sakshaug, Sandvollan og Ryra, forteller Maia Varleener. Villfondet har bevilget en støtte på 20 000 kroner. Villdoven er også en forsvarer for små krypdyr som anfibier og salamandere. For disse pengene kan man få restaurert i endel gjengrodde dammer. Det meste vil gå til leie av maskingraver. Mens elevene vil delta i rydding vegetasjon og turr, slik at lys og vann slipper mer til. - Slike dammer er perler i kulturlandskapet med et rikt dyreliv og et høyt bio-

logisk mangfold, sier Anne Mette Hope. Hun er egentlig fisk-biolog og erpassert for å bruke noe av sin tid i salamanderprosjektet i Indersøy. Av og til kan det være nødvendig å hjelpe sammen litt, og mye tyder på at et slikt tiltak skaper økt interesse for kulturlandskapet blant primære og andre.

Falt er det registrert et tjuettalls gamle og nye småsalamanderreplaser i Indersøy. I fjor ble det funnet salamandere i syv lokaliteter, men den finnes trolig på flere steder, om enn i begrenset omfang. Svein Kjelaas på Utøy har fire dammer på sin eiendom. - Jeg var ikke klar over at det fantes slike dyr i dammene før Dag Dolinen oppdaget dem i fjor, forteller han. Disse dammene er brukt som drikkevannstreserver for kystera, og Kjelaas er nå en av støttepillerne til prosjektet.

Konkret og nært

Årsaken til at salamandere registreres som truet skyldes utviklingen de siste årene med forurensning, gjengroing og drenering av yngelkammene. Flere steder er falt ut med faste bestander. Arten har ikke vært særlig ensret fra vitenskaplig hold eller miljøvernet, men i biologisk mangfold sammenheng blir salamandere med en gang mere interessant.

At vi kan dra temnet biologisk mangfold ned til noe konkret i landskapet, gjør Maia Varleener. For elevene i Indersøy skole er salamandring i ferd med å bli kjelelyst. - De er både vakre og søte. De lever både i vannet og på land, men er ikke lene å få øye på, sier Maia Varleener og Anne Mette Hope, som har høvet ut grunnomsvet på nye sek-